

ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗ АЛДЫНЧА БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫНДА БИРДИКТҮҮ АВТОМАТТАШТЫРЫЛГАН СИСТЕМАЛАРДЫ КОЛДОНУУ МЕНЕН БАШКАРУУНУН ЭФФЕКТИВДҮҮЛҮГҮН ЖОГОРУЛАТУУ

Электрондук айыл Өкмөтүн түзүү менен, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жумушунун эффективдүүлүгүн жогорулатуу жана жергиликтүү жамаатка, ишкерлерге, мамлекеттик органдарга маалымат берүү жана кызмат көрсөтүүнүн жаны технологияларын колдонуу.

Негизги сөздөр: айыл өкмөттөр, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары, элдик бийлик, демократия.

LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES TO INCREASE EFFICIENCY WITH THE USE OF AUTOMATED SYSTEMS MANAGEMENT

To create E-Government and to improve the effectiveness of the work of local self-government bodies and to give information to local communities, businessmen's and government agencies and using new service technologies.

Key words: local government, local self-government bodies, public authorities, and democracy.

Күчтүү жергиликтүү өз алдынча башкаруу - Кыргыз Республикасындагы туруктуулуктун, улут аралык ынтымактын, адамдын жашоосу жана өнүгүүсү үчүн шарт түзүүнүн негизи болот.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу:

- Элдик бийликтин жана демократиянын фундаменти;
- Социалдык туруктуулуктун жана жаңжал дараметин төмөндөтүүнүн башкы фактору;
- Обочодо калган, моноэтникалык, жабык жамааттарды коомдун социалдык - маданий өнүгүүсүнө тартуунун башкы механизми.

Мамлекетти өнүктүрүүдө, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эффективдүүлүгүн жогорулатуу мезгил талабы [1]. Бул үчүн бирин-бири кайталабаган, чачкын болбогон бирдиктүү, жаңы автоматташтырылган системаларды колдонуу менен электрондук айыл өкмөтүн түзүп, туура, так маалыматтарга ээ болуу жана башкаруунун ачык айкындуулугун кийирүү сыяктуу ийри ийгиликтерди багындыра алабыз.

Нормативдик укуктук база:

- Кыргыз Республикасынын “Мамлекеттик башкарууну децентралдаштыруу жана өз алдынча башкарууну өнүктүрүү” стратегиясы;
- “Кыргыз Республикасынын өнүгүүсү үчүн маалыматтык коммуникациялык технологиялар” Улуттук стратегиясы 2002-ж.;
- Маалыматка жетүү кепилдиги жана эркиндиги жөнүндө” КР мыйзамы 05.12.1997-ж.;
- Мамлекеттик жана ЖӨБ органдарынын карамагында болгон маалыматтарга жетүү жөнүндө” КР мыйзамы 28.12.2006-ж.;

- КР ЖӨБИУА бекиткен “Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары менен калктын маалымат алмашуусун уюштуруунун тартиби жөнүндө” типтик жобо.

Электрондук айыл Өкмөтү – жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жергиликтүү жамаатка, ишкерлерге, мамлекеттик органдарга маалыматты жана кызмат көрсөтүүнүн маалымат технологияларын колдонуу менен кыска убакытта берүүнүн жана айыл өкмөтүнүн ички жумушун жогорку деңгээлде, эффективдүү аткаруунун жолу.

- Бири-бирин кайталабаш үчүн, чачкын болбогон бирдиктүү маалымат базасы (чарбалык китепчеси, кадастр китепчеси, социалдык паспорт) менен комплекстүү системасынын түзүлүшү;
- Жарандарга мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары көрсөтүүчү кызматтарды жана расмий маалыматтарды алууга шарт түзүү;
- Айыл өкмөтүндө маалыматты чогултуу, иштеп чыгуу, берүү жана сунуш кылуу процесстерин автоматташтыруу;
- Жер ресурстары жана салыктар боюнча маалымат базасын түзүү;
- Жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана мамлекеттик башкаруу органдарынын ортосунда электрондук маалымат алмашууну ишке ашыруу;
- Айыл жерлеринде жергиликтүү деңгээлде ачык башкарууну камсыз кылуу үчүн, мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын көрсөтүүчү кызматына жана маалыматка жетүүгө мүмкүндүк түзүү;
- Айыл өкмөттөрүнүн алдындагы коомдук маалымат борборлорунда мамлекеттик жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын көрсөтүүчү кызматтарына жана маалыматка жетүүнү ыңгайлаштыруу.

Электрондук документтерди жүргүзүү - маалыматтык жана коммуникациялык технологияларды колдонуу менен электрондук документтерди түзүү, иштеп чыгуу, жөнөтүү, берүү, алуу, сактоо, өзгөртүү, жок кылуу процесстеринин жыйындысы;

Маалыматтык система - электрондук документтерди түзүү, иштеп чыгуу, жөнөтүү, алуу, сактоо, бүтүндүгүн текшерүү үчүн колдонулуучу программалык, программалык-аппараттык жана аппараттык каражаттардын, методдордун жана жол-жоболордун комплекси.

Маалымат алмашуу - жергиликтүү өз алдынча башкаруу жана калк ортосундагы эки тараптуу маалымат алмашуу.

Электрондук айыл Өкмөтүнүн артыкчылыктары:

- Бюджетти пландоодо жана бекитүүдө ылайыктуу сунуштарды иштеп чыгуу жана кабыл алуу үчүн, ошондой эле отчет даярдоодо электрондук маалымат негиз болуп колдонулат;
- Айыл Өкмөтүнүн деңгээлинде бюджетти түзүүдө, киреше жана чыгашаларды пландоо, ошондой эле жергиликтүү кирешени эсепке алуу жана чогултуу үчүн, анык жана актуалдуу маалымат базасынын болушу;
- Электрондук каражаттарды колдонуу менен маалымат чогултуу, иштеп чыгуу, берүү жана сунуштоо, айыл Өкмөтүнүн деңгээлинде акча каражаттарын жана жергиликтүү ресурстарды эсепке алуу жана башкаруу. Айыл Өкмөтүнүн негизги каттоо китептеринин бири **«Чарба китепчеси»**. Чарба китепчеси 50 үй-бүлө маалыматтарына ылайыкташтырылып, үй чарбасы, чарба мүчөлөрү, мал жандыктары, жери, транспорт каражаттары, турак үйү жана башка маалыматтарды камтып, 5 жылдык мөөнөттө колдонулат. Чарба китепчесиндеги маалыматтар жыл жаңырганда январь, февраль айларында толукталат. Айыл Өкмөтү тарабынан берилүүчү статистикалык маалыматтар жана тактамалар чарба китебинин негизинде даярдалат. Кыргызстанда 472 айыл Өкмөтү болуп, орточо эсеп менен бир айыл Өкмөтүндө 2000 үй-бүлө жашайт. Бул бир айыл Өкмөтүндө 50 чарба китеби бар дегенди билдирет. Чоң айыл Өкмөттөрүндө 80ден 120га чейин чарба китептери бар. Ар бир статистикалык маалыматтарды даярдоодо жана жарандарга тактамаларды (үй-бүлөсү, жашагандыгы, мал жандыктары тууралуу справкалар) берүүдө чарба китептери колдонулуп ар бири баракталат. Чарба китептер менен иштөөдө

убакыттын көп талап кылышы, маалыматтарды тактоодо ар кандай мүчүлүштүктөрдүн кетиши айыл Округдарынын негизги көйгөйлөрүнүн бири. Күндөн күнгө элдин саны өсүүдө жана айыл округдарына жаңы чарба китептери кошулууда.

Мындан сырткары ар кандай маалыматтарды даярдоодо (мектепке баруучу 6 жашка толгон балдардын тизмеси, паспорт алуу үчүн 16 жашка толгон балдардын тизмеси, шайлоочулардын тизмеси, майыптар жана пенсионерлердин тизмелери) көптөгөн кыйынчылыктарга дуушар болушууда жана ар кандай мүчүлүштүктөр жаралууда.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында өндүрүштүн аздыгынан (жокко эсе), айыл Өкмөтүнүн бюджетти салык жыйымдарынан тургандыктан, салык салынуучу кыймылдуу жана кыймылсыз мүлктөрдүн маалыматтарын автоматташтырылган системаларга каттоо жана тактоо аркылуу айыл Өкмөтүн боюджетин өстүрүүгө мүмкүндүк түзүлөт.

Социалдык паспорттордун автоматташтырылган системаларын иштеп чыгуу менен жакырчылыктын деңгээлин аныктоо, жакырчылыктан чыгуу жолдорун издөө жана айыл жерлеринин инфраструктурасын жакшыртуу менен өлкөбүздөгү туруктуулукту, улут аралык ынтымакты, адамдын жашоосу жана өнүгүүсү үчүн шарт түзүүнү жөнгө сала алабыз.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын жумушунун эффективдүүлүгүн жогорулатуу менен элдин өлкөбүздүн келечегине жана мамлекеттик бийликке болгон ишенимин арттыра алабыз.

Бүркүт башкаруу системасы айыл Өкмөтүнүн чарба китебинин негизинде түзүлүп, чарба китебинин маалыматтарын толук камтып, маалыматтарды каттоо, кайра иштетүү жана айыл Өкмөтү тарабынан берилүүчү справкаларды автоматтык түрдө чыгаруу мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Жумуштун максаты - айыл Өкмөтүнүн кагаз түрүндөгү маалыматтарынын электрондук базасын түзүп, түзүлгөн базаны кайра иштетүү, справкаларды автоматтык түрдө чыгаруу, керектүү маалыматтарды тез жана так даярдоо. Айыл Өкмөтүнүн кызматкерлеринин жумушун жеңилдетүү жана автоматташтыруу (Электрондук айыл Өкмөтүн куруу).

Бүркүт башкаруу системасынын кызматы – маалыматтарды каттоо, кайра иштетүү, справкалардын түрлөрүн даярдоо, керектүү статистикалык маалыматтарды алуу мүмкүнчүлүктөрүнө ээ.

Программанын алгачкы версиясы 2005-жылы түзүлүп, айыл Өкмөтүндө иш жүзүндө иштетилип, айыл Өкмөтүнүн кызматкерлеринин сунуштарынын негизинде кайрадан толукталып түзүлдү. Программада чарба китепчесинде көрсөтүлбөгөн көптөгөн айыл Өкмөтүнө керектүү маалыматтар камтылган. Мындан сырткары ар кандай справкаларды берүүдө иш кагаздарынын стилдери сакталып, справкаларды стандартташтыруу жана талапка ылайыктуу даярдоо жактары каралган.

Бүркүт башкаруу системасы 2009 - жылкы салык кодексинин негизинде толукталып кайрадан түзүлдү. Мүлк объектилери, транспорт каражаттары, жер маалыматтары, экономикалык ишкердүүлүк боюнча маалыматтар түзүлүп, салык кызматкеринин салыктын суммасын эсептөө системасы автоматташтырылды. Жооптуу катчы жана салык кызматкеринин маалыматтары бири-бири менен байланыштырылып, справка берүүдө салыктын суммасын жана салык төлөмдөрү боюнча маалымат алуу мүмкүнчүлүктөрү түзүлдү.

Башкаруу системасы учурда республикабыздын көптөгөн аймактарында кеңири колдонулуп, учурда программанын мүмкүнчүлүктөрүн мындан ары кеңейтүү максатында айыл Өкмөт кызматкерлеринин сунуштарынын негизинде программаны толуктоо иштери жүрүп жатат.

Программа эки тилде кыргыз жана орус тилдеринде иштөөсүн жөнгө салуу зарыл. Программанын негизги өзгөчөлүктөрүнүн бири, айыл Өкмөтүнүн кызматкерлеринин компьютердик билимдеринин төмөндүгүн эске алуу менен жөнөкөйлөтүп, кыргыз тилинде түзүлгөндүгүндө жана башкаруу системасынын ыңгайлуулугунда.

Айыл Өкмөтүндө маалымат технологиялар тармагында атайын жумушчу орундун жоктугу жана адистердин жетишсиздигинен программаны орнотуу жана колдонуу үчүн атайын колдонмолордун электрондук варианттары иштелип чыгып, өкмөт кызматкерлери үчүн колдонуу шарттары түзүлдү.

Программанын базасынын кепилдигин сактоо максатында, атайын кошумча нускалоо жагы автоматтык түрдө түзүлүп, ар айдын акыркы күнүндө автоматтык түрдө сакталат, жана нускасын CD дисктерге сактоо эскертилет. Бүркүт башкаруу системасын колдонууда чарба китепчелерин программанын базасына каттоодо жумушчу күчтүн жетишсиздигинен көптөгөн айыл өкмөттөрү ар кандай кыйынчылыктарга дуушар болушууда. Биз бул көйгөйлөрдү чечүү максатында, жаңы окуу жылынын башталышы менен (сентябрь 2012) Ош Технологиялык Университетинин жогорку курстарынын студенттерин практика мезгилинде өз адистиктерине боюнча айыл Өкмөттөрүнө бөлүштүрүү жана студенттердин айыл Өкмөттөрүнүн иш кагаздарын автоматташтыруу жана электрондук айыл Өкмөтүн түзүү процессине өз салымдарын кошуу менен практикадан өтүшөт.

Бул иш аракеттер студенттер үчүн өндүрүштүк практика, айыл Өкмөттөрү үчүн акысыз жумушчу күч жана окуу жай үчүн билим берүүнүн сапатын жогорулатуу үчүн сунуш, ой пикирлердин жыйындысы болот. Жогорку курстардын студенттери менен мамлекеттик мекемелердин ортосундагы байланышты күчөтүү менен жогорку окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнүн жумуш менен камсыз болууларына жана өз багыттарын аныктоолоруна мүмкүндүк түзүлөт. Жогорудагы иш аракеттерди ишке ашыруу менен жогорку окуу жайдын өлкөбүздүн өнүгүүсү үчүн керектүү адистерди даярдоо менен эле бирге жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын эффективдүүлүгүн жогорулатуу менен Ош технологиялык университетинин ишмердигин дагы бир тепкич өйдө көтөрө алабыз.

Студенттерди коомдук иштерге активдүү катыштыруу менен жаштардын коомдогу ордун, билим берүүнүн сапатын арттыруу жана алдынкы өнүккөн өлкөнү курууда күчтүү адистерди даярдай алабыз.

Бүркүт башкаруу системасына маалыматты каттоо төмөнкү этаптарда жүргүзүлөт:

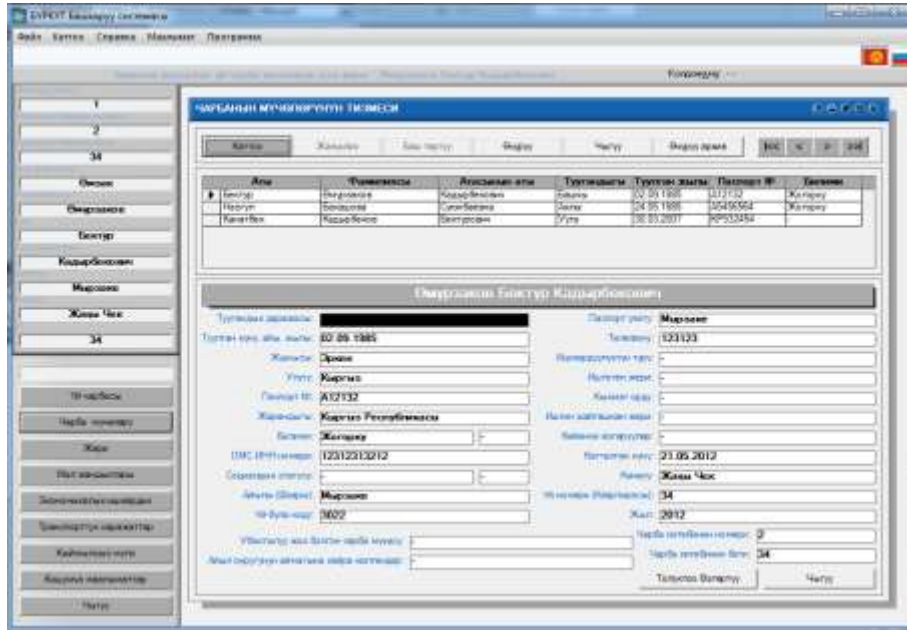
- Үй чарбасы;
- Чарба мүчөлөрү;
- Жер маалыматтары;
- Мал жандыктары;
- Экономикалык ишкердиктери;
- Транспорт каражаттары;
- Мүлк объектилери;
- Кошумча маалыматтары;

1-сүрөт. Жаңы үй чарбасын каттоо терезеси.

Үй чарбасынын маалыматтарын каттоодо көрсөтүлгөн жолчолорду туура толтуруу (1-сүрөт):

- **Энчилүү эсеп** - чарба китебинде көрсөтүлгөн энчилүү эсеп (сан менен);
- **Чарба китебинин номери** - үй чарбасы катталган чарба к. номерин номери (сан менен);

- **Чарба китебинин бети** - үй чарбасы катталган чарба китебинин бети (сан менен);
- **Фамилиясы:** - үй чарбасынын баишынын фамилиясы;
- **Аты:** - үй чарбасынын баишынын аты;
- **Атасынын аты:** үй чарбасынын баишынын атасынын аты;
- **Дыйкан чарбанын аталышы:** үй чарбасы мүчө болгон дыйкан чарбанын аталышы;
- **Айылы (Шаары):** - үй чарбасы жайгашкан айылдын (шаардын) аталышы;
- **Көчөсү:** - үй чарбасы жайгашкан көчөнүн аталышы;
- **Үй номери (Квартирасы):** - үй чарбасынын үй номери.

2-сүрөт. Программанын негизги терезеси.

Бул маалыматтар чарба китебинин негизинде гана толтурулат. Бул терезе (2-сүрөт) программанын негизги бети. Бул терезеден үй чарбасына тиешелүү болгон чарба мүчөлөрү, жери, мал жандыктары, экономикалык ишкердик, транспорт каражаттары, кыймылсыз мүлк жана кошумча маалыматтары катталат.

Программанын базасына катталган маалыматтардын негизинде, айыл Өкмөтү тарабынан даярдалуучу статистикалык маалыматтардын түрлөрү жана айыл Өкмөтү тарабынан берилүүчү справкалар даярдалат. Кыймылсыз мүлк, транспорт каражаттары, жери жана экономикалык ишкердиктерин каттоо салык өлчөмдөрүн эсептөөдө негизги маалымат катары колдонулат. Эмгек мигранттарын белгилөө үчүн атайын кошумча жолчо кошулуп, эмгек мигрантынын кайсыл өлкөдө же болбосом өлкөбүздүн башка аймагында жүргөндүгү көрсөтүлүп, маалыматтар эмгек мигранттарын санын аныктоо үчүн пайдаланылат.

Маалымат технологиялар базасы кыймылсыз мүлк маалыматтарын каттоодо, үй чарбасындагы үйдүн бөлмөлөрүнүн саны, жаратылыш газы, жылуу суу, ичүүчү суу, мончо жана башка маалыматтары көрсөтүлүп, үй-чарбасынын социалдык жана санитардык гигиеналык абалын аныктоого мүмкүндүк түзүлөт. Бул маалыматтар айыл жерлеринин

Чарба башчысы: Өмүрзаков Бектур Кадырбекович

Кыймылсыз мүлк:	ҮЙ чарбасы	Чарбанын мүлккөрүнүн тизмеси																				
Жери:	Эналуу код: 3022	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Аты</th> <th>Фамилиясы</th> <th>Атасынын аты</th> <th>Туулгандыгы</th> <th>Т. жылы</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Бектур</td> <td>Өмүрзаков</td> <td>Кадырбекович</td> <td>Башчы</td> <td>02.09.1985</td> </tr> <tr> <td>Назгүл</td> <td>Бакшова</td> <td>Суюнбеова</td> <td>Аялы</td> <td>24.05.1985</td> </tr> <tr> <td>Качетбек</td> <td>Кадырбеков</td> <td>Бектурович</td> <td>Уулу</td> <td>30.03.2007</td> </tr> </tbody> </table>	Аты	Фамилиясы	Атасынын аты	Туулгандыгы	Т. жылы	Бектур	Өмүрзаков	Кадырбекович	Башчы	02.09.1985	Назгүл	Бакшова	Суюнбеова	Аялы	24.05.1985	Качетбек	Кадырбеков	Бектурович	Уулу	30.03.2007
Аты	Фамилиясы	Атасынын аты	Туулгандыгы	Т. жылы																		
Бектур	Өмүрзаков	Кадырбекович	Башчы	02.09.1985																		
Назгүл	Бакшова	Суюнбеова	Аялы	24.05.1985																		
Качетбек	Кадырбеков	Бектурович	Уулу	30.03.2007																		
Аренд:	Фамилиясы: Өмүрзаков	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="5">Салыктардын суммасы</th> </tr> <tr> <th>Салыктар:</th> <th>Жер салыгы</th> <th>Мүлк салыгы</th> <th>Транспорт с.</th> <th>Иммуран с.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Башкалар:</td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> </tr> <tr> <td></td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> <td>0.00</td> </tr> </tbody> </table>	Салыктардын суммасы					Салыктар:	Жер салыгы	Мүлк салыгы	Транспорт с.	Иммуран с.	Башкалар:	0.00	0.00	0.00	0.00		0.00	0.00	0.00	0.00
Салыктардын суммасы																						
Салыктар:	Жер салыгы		Мүлк салыгы	Транспорт с.	Иммуран с.																	
Башкалар:	0.00		0.00	0.00	0.00																	
	0.00		0.00	0.00	0.00																	
Мөл-жаңмктары:	Аты: Бектур																					
Текниктары:	Атасынын аты: Кадырбекович																					
Экономиялык ишкердик:	Д.а. аталышы: Өмүрзаков																					
Кашуучу маалыматтар:	Аялы (Шары): Мырзаке																					
	Катталган күнү: 21.05.2012																					

Өмүрзаков			Бектур			Кадырбекович		
Туулгандык даржагы:	Башчы	Паспорт уюму:	Мырзаке	Үй-бүлө код:	3022			
Туулган күнү, айы, жылы:	02.09.1985	Телефону:	123123	Чарба китебени номери:	2			
Жинеси:	Эркек	Идентификациялык түрү:		Чарба китебени бети:	34			
Улуту:	Кыргыз	Иштен жазылган жери:		Алышкердүүлүк айналына кайра келгендер:				
Паспорт №:	A12132	Кызмат орд:		Убактылуу жок болгон чарба китеби:				
Жарандыгы:	Кыргыз Республикасы	Иштен жазылган жери:		Үй чарбасынан таптыр чыгып кеткендер:				
Бални:	Жогорку	Кыялы аялорулар:		Аялы (Шары):	Мырзаке			
ОМС, ИНН номери:	12312313212	Катталган күнү:	21.05.2012	Жыл:	2012			
Соткоо статусу:		Кинесу:	Жаңы Чек					
Скучу/Студент:		Үй номери (Кайтарыксы):	34					

Үй-бүлөсү тууралуу Жашагандыгы тууралуу Жери тууралуу Пособияга Магдин башы тууралуу Чыгуу

инфраструктуралык абалын аныктоо, пландоо жана жакшыртуу иштерине негизги каражат боло алат. Чарба мүчөлөрүнүн төрөлгөн даталарын так кийирүү, шайлоочулардын тизмелерин тактоо, 6 жашар жана 16 жашка толгон балдардын тизмелерин даярдоо колдонулат. Ошондой эле, илими, адистиги, социалдык абалы, ишкердиктин түрлөрүн кийирүү менен жашоочулардын социалдык абалдарын аныктоо жана адистерди издөөдө пайдаланылат.

3-сүрөт. Программнын маалымат терезеси.

Бул терезе (3-сүрөт) айыл Өкмөтүн автоматташтырылган системасынын маалымат терезеси. Бул бөлүмдөн айыл Өкмөтү тарабынан берилүүчү справкалардын түрлөрүн (үй-бүлөсү, жашагандыгы, жери жана малдын башы тууралуу) издөө системасы аркылуу справка алуучу жарандын маалыматтарын издеп табуу жолу менен даярдалат. Мындан сырткары салык төлөмдөрүнөн карыздарын жана башка мүлктөрүн кароого болот. Айыл Өкмөтүнүн жарандарга көрсөткөн негизги кызматтарынын бири бул справкаларды убагында даярдап берүү. Өкмөт кызматкерлеринин жумуштарынын көп бөлүгү справка жаруу менен сарпталат жана көп убакытты талап кылат. Автоматташтырылган башкаруу системалардын негизги мүмкүнчүлүктөрүнүн бири справкаларды автоматтык түрдө даярдоо менен убакыттан үнөмдөп үнөмдөлгөн убакытты жарандардын маалыматтарын тактоо, маалымат базаны жаңылоо жана так маалыматтарга ээ болуу.

Адабияттар:

1. Кошоев Т.К., Рахимбаев Э.Н. Децентрализация государственного Управления и развитие местного самоуправления в Кыргызской Республике до 2010 года: Методическое пособие.- Б.: ПКО «Салам», 2003 г.
2. Закон Кыргызской Республики «О местном самоуправлении и местной государственной администрации» от 29 мая 2008 г.